

UOT 373.2

Xəyalə Nüsrət qızı Novruzova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi
<https://orcid.org/0009-0003-4372-8798>

UŞAQ BAĞÇASI İLƏ VALİDEYNLƏRİN BİRGƏ İŞİNDƏ YARANAN PROBLEMLƏR VƏ ONLARIN ARADAN QALDIRILMASI YOLLARI

Хаяла Нусрат гызы Новрузова
преподаватель
Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

ПРОБЛЕМЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ В СОВМЕСТНОЙ РАБОТЕ ДЕТСКОГО САДА И РОДИТЕЛЕЙ, И СПОСОБЫ ИХ УСТРАНЕНИЯ

Khayala Nusrat Novruzova
teacher at
Azerbaijan State Pedagogical University

PROBLEMS ARISING IN THE JOINT WORK OF KINDERGARTEN AND PARENTS AND WAYS TO REMOVE THEM

Xülasə. Ailə tərbiyəsi olmadan uşağın şəxsiyyətinin inkişafı mümkün deyil. Məhz ailədə uşaq sevməyi, dözməyi, sevinməyi, rəğbət bəsləməyi öyrənir. Ailə şəraitində emosional və əxlaqi təcrübə formalaşır, ailə uşağın emosional və sosial inkişafının səviyyəsini və məzmununu müəyyən edir.

Validəymlər uşağın erkən yaşda şəxsiyyətinin fiziki, əxlaqi və intellektual inkişafının əsasını qoyan ilk müəllimlərdir. Buna görə də valideynlərə uşağın şəxsiyyətinin inkişafının kortəbii getməməli olduğunu başa düşməyə kömək etmək çox vacibdir.

Açar sözlər: *valideyn, tərbiyəçi-müəllim, tərbiyə, ünsiyyət, problem*

Резюме. Без семейного воспитания невозможно развитие личности ребенка. Именно в семье ребенок учится любить, терпеть, радоваться, сочувствовать. Эмоционально-нравственный опыт формируется в семейной среде, семья определяет уровень и содержание эмоционально-социального развития ребенка. Родители являются первыми учителями, закладывающими основы физического, нравственного и интеллектуального развития личности ребенка в раннем возрасте. Поэтому очень важно помочь родителям понять, что развитие личности ребенка не должно происходить самопроизвольно.

Ключевые слова: *родитель, воспитатель-педагог, воспитание, общение, проблема*

Summary. Without family education, the development of a child's personality is impossible. It is in the family that a child learns to love, tolerate, rejoice, and sympathize. Emotional and moral experience is formed in the family environment, the family determines the level and content of the child's emotional and social development.

Parents are the first teachers who lay the foundation for the physical, moral and intellectual development of a child's personality at an early age. Therefore, it is very important to help parents understand that the development of the child's personality should not happen spontaneously.

Key words: *parent, tutor-teacher, education, communication, problem*

Məktəbəqədər yaş dövrü hər bir insanın həyatında sağlamlığın formalaşdığı, şəxsiyyətin hər-tərəfli inkişafının həyata keçirildiyi unikal bir dövrüdür. Eyni zamanda, bu dövr uşağın ətrafdakı

böyüklərdən tamamilə asılı olduğu dövrüdür. Uşağın inkişafında, bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında “böyüklər”in – valideynlərin, nənə və babaların və müəllim – pedaqoqların rolu böyükdür.

Erkən yaşda olan uşaqqların öz həyat təcübəsi yoxdur və yalnız böyüklər uşaqqa ətrafındakı dünyanı öyrənməyə kömək edə bilər. İnkişafın bu dövründə uşaq daimi “qadaęalar sistemində” yaşayır. Yəni təhsil və tərbiyə bir çox “icazə verilmir” vasitəsilə qurulur. Məsələn, “uşaqqlar, barmaęınızı elektrik yuvasına toxundurmayın, elektrik vurur; qarı yeməyin, xəstələnersiniz; böyüklər danışıanda susub gözləməlisən, onların sözü bitəndə danışmalısən”. Bu məsələdə ən vacib məqamlardan biri də odur ki, böyüklərin fikri bir-biri ilə ziddiyyət təşkil etməməlidir.

Şəxsiyyətin formalaşmasında hansı tərbiyənin vacib olması çoxdan müzakirə olunan məsələdir. Hansı tərbiyə daha böyük rol oynayır: ailə ya sosial (ictimai) tərbiyə?

Bəs tərbiyəni ailə və ictimai tərbiyəyə bölmək düzgündürmü? Axı uşaq həm ailədə, həm də cəmiyyətdə – uşaq baęçasında yaşayır, böyüyür və inkişaf edir. Uşaqın tərbiyəsini və inkişafını müxtəlif istiqamətlərə “çəkməyin” mənası varmı?

Ailə tərbiyəsi olmadan uşaqın şəxsiyyətinin inkişafı mümkün deyil. Məhz ailədə uşaq sevməyi, dözməyi, sevinməyi, rəębət bəsləməyi öyrənir. Emosional və əxlaqi təcübə ilk olaraq ailə şəraitində formalaşır, ailə uşaqın emosional və sosial inkişafının səviyyəsini və məzmununu müəyyən edir.

Valideynlər uşaqın erkən yaşda şəxsiyyətinin fiziki, əxlaqi və intellektual inkişafının əsasını qoyan ilk müəllimlərdir. Buna görə də, valideynlərə uşaqın şəxsiyyətinin inkişafının kortəbii getməməli olduğunu başa düşməyə kömək etmək çox vacibdir.

Uşaq şəxsiyyətinin düzgün formalaşması üçün uşaq baęçası ilə ailə arasında sıx əlaqə, qarşılıqlı münasibətlər gücləndirməli və inkişaf etdirməlidir. Hər bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsi təkcə uşaqı öyrətmir, həm də valideynlərə uşaq tərbiyəsi məsələlərində məsləhətlər verir. Məktəbəqədər tərbiyəçi təkcə uşaqqların müəllimi deyil, həm də onların tərbiyəsində valideynlərin tərəfdaşdır. Burada valideynlərin özlərinin bilik səviyyəsini qayęısına qalmaq, onlara özünütəhsildə kömək etmək, onları təchiz etmək lazımdır. Uşaq baęçası ilə ailə arasındakı qarşılıqlı əlaqənin vacib tərəfi – uşaq baęçası “təşkilat mərkəzi” rolunu oynayır və evdə təhsilə təsir edir.

Ailə ilə baęçanın qarşılıqlı əlaqəsi vacibdir və bu əlaqənin əsas istiqamətləri bunlardır:

1. Uşaq baęçası tərəfindən göstərilən xidmətlərə valideynlərin ehtiyaclarının öyrənilməsi.

2. Valideynlərin hüquqi və pedaqoji mədəniyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə onların maarifləndirilməsi.

3. Valideynlərin uşaq baęçasının həyatına cəlb edilməsi, uşaq- valideyn və tərbiyəçi-müəllimin qarşılıqlı fəaliyyətinin təşkili.

Bu istiqamətlərdən irəli gələrək, məktəbəqədər təhsil müəssisələri uşaqqların ailələri ilə qarşılıqlı iş aparır.

Valideynlərlə iş tərbiyəçi-müəllim fəaliyyətinin mürəkkəb və mühüm tərkib hissəsidir. Bu işləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

– valideynlərin pedaqoji bilik, bacarıq və bacarıqlarının səviyyəsini yüksəldilməsi;

– uşaqqların düzgün tərbiyəsi üçün lazımi şəraitin yaradılması üçün ailə tərbiyəsində valideynlərə müəllimlərin köməkliyi;

– uşaqqların inkişafında pedaqoqlar və valideynlər arasında qarşılıqlı əlaqə.

Müəllim və valideynlərin ümumi bir istəyi var: uşaqqların xoşbəxt, aktiv, sağlam, şən, ünsiyyətçil böyüməsi, inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi formalaşmasına nail olmaq. Müasir məktəbəqədər təhsil müəssisələri valideynlərlə ünsiyyətin zəngin və maraqlı olması üçün çox işlər görür. Bir tərəfdən müəllimlər zamanla sınınmış təcübələri qoruyur, digər tərəfdən isə uşaq baęçası və valideyn arasında real əməkdaşlığa nail olmaq üçün yeni, effektiv qarşılıqlı əlaqə formalarını axtarır və tətbiq etməyə çalışırlar. Təcübə göstərir ki, valideynlərlə müəllimlərin hər hansı birgə fəaliyyəti səmərəlidir. Məsələn, hər hansı bir problemin qrup şəklində müzakirəsi valideynlərə imkan yaradır ki, oxşar problemlərlə qarşılaşanda onlardan çıxış yolunu asanlıqla tapsınlar. Tərbiyəçilər valideynlərlə ünsiyyətin təşkilində bir çox çətinliklərlə qarşılaşırlar. Gənc valideynlərlə, həmçinin şəxsi problemləri olanlarla ünsiyyət qurmaq çətinidir. Onlar tez-tez müəllimlərlə ünsiyyətdən qaçır və bu işə laqeyd yanaşırlar. Onlarla əlaqə qurmaq, əməkdaşlıq qurmaq və ümumi işdə tərəfdaş olmaq çətinidir.

Ünsiyyətin təşkilində aparıcı rol kimin üzərinə düşür? Şübhəsiz ki, tərbiyəçi-müəllim. Onu qurmaq üçün ünsiyyət bacarıqlarına sahib olmaq, tərbiyə problemlərinə və ailənin ehtiyaclarına yönəlmək, elmin ən son nailiyyətlərindən xəbərdar olmaq vacibdir. Tərbiyəçi-müəllim va-

lideynlərə uşağın uğurlu inkişafında öz bacarıqlarını və marağını hiss etməsinə imkan verməli, valideynlərə onları tərəfdaş, həmfikir insanlar kimi gördüyünü göstərməlidir.

Valideynlərlə ünsiyyət sahəsində səriştəli müəllim ünsiyyətin nə üçün və necə olmasının lazım olduğunu anlayır, ünsiyyətin maraqlı və mənalı olması üçün nəyin lazım olduğunu bilir və ən əsası səmərəli fəaliyyət göstərir.

Tərbiyəçi və valideyn arasındakı qarşılıqlı münasibətlərdə yaranan problemlərə nəzər salmaq. Bu işdə “problemlə valideynləri” 3 kateqoriyaya ayırmaq olar.

1. Laqeyd valideyn. Bu valideynlər səhər tez bir zamanda uşağı tərbiyəçiyə verib və axşam da götürürlər. Tərbiyəçi ilə heç bir ünsiyyətə girmirlər. Uşaqların bağçadakı fəaliyyəti, qarşılaşdığı problemlər, uğurları ilə maraqlanmırlar.

2. İkinci qrup valideynlər isə daim şikayət edirlər. Onlar həmişə münəqişə yaratmaq üçün bir səbəb tapırlar. Onlara elə gəlir ki, təhsilə bu cür yanaşma yüksək nəticə verəcək.

3. Üçüncü qrup valideynlər isə hesab edirlər ki, uşaqlarla məktəbəqədər dövrdə təhsil və tərbiyənin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Müasir texnologiyalar hər şeyi həll edəcək.

Uğurlu ünsiyyət nədir? Bu, tərəflər arasında əlaqə qurmaq, münasibətləri yaxşılaşdırmaq, bir-birinə kömək etmək, bərabər hüquqlu tərəfdaş kimi yanaşmaq deməkdir. Ünsiyyət uğurlu olarsa, hər iki tərəf üçün ümumi və əhəmiyyətli olan mövzulara əsaslanarsa, yaxşı nəticə əldə etmək olar. Valideynlərin pedaqoqların fəal tərəfdaşlarına çevrilmələri üçün onlara ailə ilə pedaqoqlar arasında qarşılıqlı əlaqənin zəruri olduğuna inam yaratmaq lazımdır.

Bütün bu məsələlər müəllim-tərbiyəçiləri “ünsiyyət zamanı müəllimin peşəkarlığı” məsələsinə yönəldir. Bəs valideynlərlə ünsiyyət sahəsində hansı tərbiyəçi-müəllimi “səriştəli” adlandırmaq olar? Fikrimizcə, tərbiyəçi-müəllimləri ki, onlar uşaqlarla da yaxşı, işgüzar və mehriban ünsiyyət qurmağı bacarırlar. Belə ünsiyyət tərzinə nail olmaq üçün müəllimlər ünsiyyət prosesində aşağıdakı şərtləri nəzərə almalıdırlar:

- həmişə yaxşı əhval-ruhiyyədə olmaq;
- valideynlərin emosional vəziyyətini hiss etmək;

– valideynlərlə ünsiyyət zamanı hər dəfə uşaq haqqında müsbət fikir söyləmək imkanı tapmaq;

– valideynlərin sözünü kəsmədən danışmaq imkanı yaratmaq;

– valideynlərlə ünsiyyət qurarkən emosional balanslı olmaq, yaxşı davranış və nəzakət nümunəsi göstərmək;

– çətin vəziyyətdə güzəştə getməyi bacarmaq və ümumi bir nəticəyə gəlmək;

– valideynlə ünsiyyətdən yayınmamaq;

– valideynlərlə ünsiyyət prosesində bəzi ifadələrdən istifadə etməmək və bəzi hərəkətlərə yol verməmək.

Bu məsələlərin bəzilərinə aydınlıq gətirək.

– Uşaqlar haqqında mühakimə yürütmək: “Oğlunuzu və ya qızınızı böyütməyə çox az vaxt ayırırsınız?” – bu ifadə tam ədalətli olsa belə, əksər hallarda valideynlərin etirazına səbəb ola bilər.

– Məsələnin həll yolunu təklif etmək: – “Mən sizin yerinizdə olsaydım... belə edərdim”, – ifadəsi valideynin qüruruna toxuna bilər və narazılığa səbəb ola bilər.

– Diaqnoz qoymaq: “Sizin övladınız bağçada özünü apara bilmir”, “Siz övladınızı psixoloq yanına aparmalısınız.” Belə ifadələr valideyn – tərbiyəçi ünsiyyətinin pozulmasına gətirib çıxara bilər.

– Sual vermək: valideynlərə pedaqoji proseslə bağlı olmayan sualların verilməsi bağça ilə valideyn münasibətlərinin pozulmasına səbəb ola bilər.

– Ailə məlumatları: valideynin ailəsinə aid tərbiyəçiyə verdiyi məlumatlarının digər işçi və ya valideynlərə ötürülməsi, yayılması yolverilməz məsələdir.

Məktəbəqədər müəssisənin tərbiyəçisi – müəllimi, demək olar ki, hər gün uşaq və valideynlərlə ünsiyyət qurur, onların problemlərini, çətinliklərini, eləcə də hər bir ailənin müsbət təcrübəsini görür.

Tərbiyəçinin valideynlərlə ünsiyyət qurma vəzifələrindən biri uşağın psixi inkişafının mühüm tərəflərini valideynlərə açmaq, onlara düzgün pedaqoji strategiya qurmağa kömək etməkdir. Bu məsələlərin həllində valideyn iclasları əvəzolunmazdır. Görüşlərdə tərbiyəçi-müəllim valideynlərə məktəbəqədər yaşlarında uşaqların uşaq bağçası və ailə şəraitində böyüdülməsinin

məqsədləri, məzmunu, üsulları ilə tanış olmaq imkanı yaradır.

Valideyn iclasının təşkili zamanı tərbiyəçidən təklif olunan mövzuya yaradıcı yanaşma tələb olunur: tərbiyəçi-müəllim valideynləri fəallaşdırmaq üçün müxtəlif üsullardan istifadə etməlidir ki, qoyulan problemə maraq assosiasiyaları yaransın, bəzən də valideyn öz mövqeyini yenidən nəzərdən keçirsin.

Valideyn iclasları ümumi və qrup görüşləri şəklində ola bilər. Onlar da öz növbəsində:

- təşkilati;
- cari və ya tematik;
- yekun ola bilər.

İclaslar sual-cavab axşamları, şifahi jurnal, işgüzar oyun, tok-şou, lektoriya, seminar-təcrübə, dəyirmi masa, master-klass, valideyn konfransları, diskussiyalar şəklində keçirilə bilər. İclaslarda valideynləri ilə uşaqların birgə məşğələləri, psixoloji təlimlər, teatr nümayişləri yaxşı qarşılır. Bu formalarda olan fərqlərə baxmayaraq, onları bir vəzifə birləşdirir – valideynlərə öz övladlarının yetişdirilməsi, tərbiyə problemlərini motivasiya etmək, bəzi valideynlərin təhsil vəziyyətini yenidən nəzərdən keçirmələri üçün məlumat vermək.

Qrup iclasları ildə ən azı üç dəfə olmalıdır. İclasların keçirilməsinin müvəffəqiyyəti bu şərtlərə riayət olunmasını təmin edir: valideynlərin tələbatından irəli gələn düzgün seçilmiş mövzu. Məsələn, “Televiziya – bir dost və ya

uşaq yetişdirməkdə bir düşməndir?”, “Bir kitaba necə maraq göstərmək olar?” Bir qayda olaraq, valideynlər belə icaslara gəlirlər, çünki mövzu xüsusi olaraq adlandırılır və onları maraqlandırır. Valideynlər bu görüşə müəyyən gözləntilər ilə gəlir və bu gözləntilər yerinə yetirildikdə nəticə əldə edilməsini gözləyir. Bundan əlavə, sonrakı icaslarda iştirak problemi dərhal həll olunur: maraqlanan valideynlər özləri növbəti görüşə gələcəklər.

Eyni zamanda, valideyn icaslarının müvəffəqiyyətinin mühüm şərti onların keçirilməsi üçün aydın bir qrafikin müəyyənəşdirilməsidir. Bu qrafik əvvəlcədən valideynlərə bildirilir. İmkanlar və ya arzuların asılı olaraq bu icaslar rübdə bir dəfə, eyni saatlarda keçirilə bilər.

Problemin aktuallığı. Daim dəyişən həyat şəraiti uşaq bağçası ilə valideynlərin birgə işinə mütləq təsir edir. Bu iş tərbiyəçi-müəllimlərin, həmçinin uşaq bağçasında işləyən digər işçilərin bu sahədə maariflənməsi məsələsini aktual edir.

Problemin elmi yeniliyi. Uşağın inkişafında, bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında “böyük”in – valideynlərin, nənə və babaların və müəllim – pedaqoqların rolu böyükdür. Müxtəlif dövrlərdə uşaq bağçası ilə valideynlərin birgə işində yaranan problemlərin xarakteri və məzmunu dəyişir. Bu problemlərin müəyyən edilib həll olunması yolları daim diqqətdə olmalıdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar və uşaq bağçasında işləyən pedaqoji heyət üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Ş. Əliyeva, S. Mustafayeva, X. Həmidova. Ailələrlə işin həyata keçirilməsi. – Bakı, 2020.
2. ezonetwork.ru/az/family/the-basic-directions-of-the-organization-of-interaction-of-a-kindergarten-and-a-family-forms-of-interaction-between-the-kindergarten-and-the-family-at-the-present-stage.html
3. <https://www.eudi.az/meqale/etrafli/374>
4. Bashlakova-Lasminskaya L.N., Bryskina S.A. Açıq təhsil sistemində uşaq bağçası və ailə arasında əməkdaşlıq. Təlimatlar. – Minsk., 2001.
5. Л. А. Сидорова. Взаимодействие воспитателей с семьями воспитанников. ГБОУ СОШ № 932 Д.О.№ 1, г. Москва
6. <http://ds178.ru/?cat=kindergartner/communicationwithparents>

E-mail: novruzova_xeyale@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.fəl.dok. X.A. Həmidova,

ped.ü.fəl.dok. Y.X. Məmmədova

Redaksiyaya daxil olub: 31.03.2023